

Syndrom vyhoření ...

a jak proti němu...

Burnout (syndrom vyhoření)

„... je konečným stadiem procesu, při němž lidé, kteří se hluboce emocionálně něčím zabývají, ztrácejí své původní nadšení (svůj entusiasmus) a svou motivaci (své vlastní hnací síly).“ (Freudenberger, 1974)

„... je stav fyzického, emocionálního a mentálního vyčerpání, nejčastěji způsobený velkým očekáváním a chronickými situačními stresy.“ (Pines, Aronson, 1980)

- „ztráta profesionálního zájmu nebo osobního zaujetí spojená nejčastěji se ztrátou činnosti, pocitu zklamání a hořkosti.“ (Hartl, 2004)

Příznaky vyhoření

- **Emocionální vyčerpání:**

pocity sklíčenosti, nedůvěry, bezmoci, viny, zoufalství, beznaděje, nedocenění, sebelítost, netrpělivost, podrážděnost a náladovost, ztráta chuti k životu, síly a motivace

- **Kognitivní vyčerpání:**

nedostatek energie ke zvládnání stresových situací, snížení pracovního výkonu, oslabení kognitivních funkcí, snížení sebedůvěry, ztráta zájmu o profesní témata, ztráta smyslu

- **Celková fyzická únava** a psychosomatické potíže.

- **Depersonalizace, dehumanizace:**

zahořklost a odstup od sebe sama i od druhých lidí
cynismus, bez náležité úcty a respektu k osobnosti druhých

Fáze syndromu vyhoření

Zvýšená angažovanost, nadšení:

práce navíc, „nepostradatelnost“, potlačení vlastních potřeb i neúspěchů

Stagnace:

první zklamání, potřeba komfortu, volného času i přátel, redukce života pouze na práci, profesionální požadavky začínají obtěžovat

Frustrace:

přecitlivělost na neúspěch, pocit bezmocnosti, nekompetentnosti, nedostatku uznání, přesycenosti, psychosomatické příznaky

Apatie:

nepřátelský vztah k žákům, deziluze, zoufalství, rezignace a lhostejnost

Vyhoření:

úplné psychofyzické vyčerpání organismu, je nutná intervence zvenčí (Hennig, Keller, 1996)

Diagnostika

- Pozorování, rozhovor
- Dotazníky:
  - Orientační dotazník (Hawkins et al., 1990)
  - Dotazník BM (Burnout Measure) (Pines, Aronson, 1980)
  - MBI metoda (Maslach Burnout Inventory) (Maslach, Jackson, 1981).
  - Hennig - Kellerův screeningový Dotazník vyhoření (Hennig, Keller, 1996)

Dotazník míry vyhoření (BM)

Zvolte číslo podle častosti výskytu daného jevu.

1   2   3   4   5   6   7

nikdy /jednou za čas /zřídka/někdy /často/převážně/stále

1. Cítím se být unavený/á
2. Cítím se být sklíčený/á
3. Cítím, že mám dnes dobrý den
4. Cítím se být tělesně vyčerpaný/á
5. Cítím se být citově vyčerpaný/á
6. Cítím, že jsem šťastný/á
7. Cítím se být vyřízený/á, zničený/á
8. Nemohu se vzchopit a pokračovat dál
9. Cítím se být nešťastný/á

Pokračování dotazníku BM

10. Cítím se být přepracovaný/á
11. Cítím se, jako bych byl/a uvězněn/a (v pasti)
12. Cítím se, jako bych neměl/a žádnou cenu
13. Tíží mne starosti
14. Trápím se
15. Jsem rozzlobený/á nebo zklamaný/á z ostatních
16. Cítím se na nejlepší cestě k onemocnění
17. Pociťuji a prožívám beznaděj
18. Cítím, že jsem odmítaný/á a odstrčený/á
19. Cítím se optimisticky
20. Cítím se být plný/á energie
21. Jsem plný/á úzkostí a obav

Vyhodnocení

Sečtěte hodnoty, které jste uvedli u následujících otázek:

1, 2, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 21   A ..

Sečtěte hodnoty těchto otázek: 3, 6, 19, 20   B ..

Odečtěte B od 32 ($32 - B = C$)   C ..

Sečtěte $A + C = D$ D ..

D vydělte číslem 21 – vyjde Vám míra vašeho vyčerpání či vyhoření: ..

Výsledek

- hodnota 1 - 2 - dobrý výsledek
- hodnota 2 - 3 – uspokojivý výsledek
- hodnota 3 - 4 – méně uspokojivý výsledek, avizuje nebezpečí syndromu vyhoření
- hodnota 4 - 5 – prokazujete vyhoření, měli byste proti tomu bezodkladně něco dělat
- hodnota 5 a vyšší – svědčí o akutní krizi a nutně potřebujete pomoc

Příčiny syndromu vyhoření

- **Chronický pracovní stres** - nerovnováha mezi požadavky na jedince kladenými a zdroji, které má k dispozici
- **Nereálné cíle a očekávání**
(naplnění smyslu, společenského uznání, vděčnosti versus deziluze, pocit marnosti)
- **Rizikové faktory:**
  - Ve vnějším prostředí (chronický stres, pracovní nároky, sociální vztahy, mobbing, absence kreativity, kompetencí, perspektivy, nedocení, marnost práce)
  - V osobnosti jedince (nereálné cíle, ztráta smyslu, vulnerabilita, osobnost A, externí kontrola, senzitivita, úzkostnost, negativní afektivita, přílišná empatie, nízká asertivita)

Mám rysy osobnosti A?

- *Test osobnosti A (B – škála)*
  - *Vyplnit*
  - *Vyhodnotit*
  - *Analyzovat nevýraznější rysy osobnosti A*
- *K zamyšlení: je možné změnit nežádoucí rysy?*

První krok prevence

Zaměřit se na oblasti, které jsou pro nás ohrožující.

Cvičení:

Otázky k zamyšlení:

Které oblasti jsou ohrožující?

Co mohu ovlivnit sám, co s pomocí ostatních?

Jak mohu posilovat odolnost vůči zátěži?

Prevence

- Ubrat na straně stresorů či přidat na straně salutorů?
  - Na úrovni organizace (podpora vedení, pracovní podmínky, organizace dne, ocenění, kompetence)
? Které změny mohu iniciovat? Co mohu změnit sám?
  - V sociální rovině (redukce konfliktů, zdroje sociální opory, supervize)
? Kdo mi poskytuje sociální oporu? Jak posilovat pozitivní vztahy na pracovišti?
  - V individuální rovině .....

Co mohu udělat pro to, aby mne práce zase bavila?

▶ ZMĚNA !!

KDY?

KDE?

CO?

JAK?

Narušit stereotyp. Odlehčit práci.

Obnovit rovnováhu. Zmírnit zátěž.

Posílit odolnost.

Východisko individuální prevence = zmapování aktuálního stavu

Stresory, rizikové faktory

- Mnoho úkolů
- .....
- .....
- .....
- .....

Možnosti jejich odstranění

- Zvolit priority, přesunout něco na jiné osoby
- .....
- .....
- .....
- .....

Prevence v osobnostní rovině

- profesionální připravenost
- sebeúcta,
- asertivita,
- životní styl, coping,
- Time management
- Pozitivní sociální vztahy a komunikace
- Zvládání emočních obtíží
- Omezení vnitřních konfliktů
- Změna nežádoucích postojů a myšlenkových vzorců
- Relaxace

Time management

Plánování:

- 60% plánované aktivity
- 20% rezerva pro nepředpokládané činnosti
- 20% spontánní aktivity
- Rozlišení úkolů neodkladných, důležitých, odložitelných, méně důležitých, nedůležitých + určit pořadí jejich plnění (eventuelně delegovat na jiné, vyhodit do koše)
- Respektování osobní výkonnostní křivky

Budovat pozitivní mezilidské vztahy

Potřeba sociální opory

**Utvořit si správný obraz
druhých lidí**

Posilovat přátelské vztahy

(uznání, naslouchání, empatie,
emocionální opora..)

Vážit slova, vážít činy (neurážet,
nenapadat, respektovat)

Předcházet konfliktům (jasná pravidla hry, rozdělení
rolí, vhodná doba pro řešení problémů)

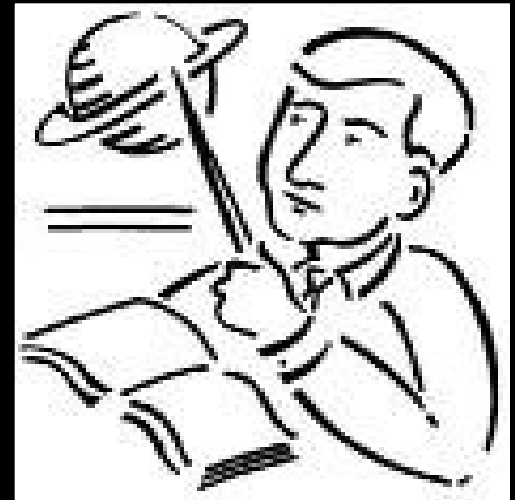

Strategie změny životních postojů

pozitivní myšlení a přístup k životu

orientovat se na budoucnost

hledat a nalézat smysl života

zbavit se nežádoucích myšlenkových vzorců a postojů

Co jsou nežádoucí postoje a myšlenkové vzorce (dysfunkční kognitivní schémata)

- souvisí s rozvojem úzkosti
- Vytvořila se zpravidla v dětství
- Pokládáme je za samozřejmá, pravdivá, věříme jim
- Mnohdy si je neuvědomujeme
- Souvisejí s rozvojem negativních emocí
- Ovlivňují naše chování
- Mohou bránit dosažení životní pohody
- Existuje široká škála
- Je možné je korigovat, ale nejprve je musíme u sebe rozeznat

Charakteristiky dysfunkčních kognitivních schémat

- **Znamenají přehnaný nárok**
  - neodrážejí běžné lidské možnosti. Např. předpoklad „Musím vše zvládnout sám“
- **Jsou rigidní a neměnné v různých situacích.**
  - Nepřipouštějí možnost, že člověk se mění a situace se různí. Např. „Pokud nebudu dávat všem přednost, nikdo mne nebude mít rád.“
- **Jsou nekonstruktivní**
  - častěji brání dosažení cíle, než aby pomáhala. Např. „Musím vše dělat perfektně!“ – vede k úzkosti z možné chyby.
- **Vyvolávají silné emoční reakce pokud porušíme schéma**
  - nejen běžná úzkost či lítost, ale i těžká úzkost, panika, deprese, silné sebeobviňování.

Překonat emoční obtíže

a) Jak snížit emoční tenzi/napětí

Zlepšovat své schopnosti a dovednosti

Zvolit si náhradní cíl

Odreagovat se, uvolňovací aktivity.

b) Jak šetřit emoční energii

Zvýšit odstup od těžkostí, nezávislost na vnějších vlivech.

Zvyšování odolnosti (otuzování).

Vyvarovat se silných dojmů a drastických situací.

Snížit profesní stresory.

Omezení vnitřních konfliktů

Zvládnout obtíže při rozhodování.

c) Jak se zbavit se pesimistických a depresivních nálad?

Psychogenní přeladění prostřednictvím myšlení, představ, plným prožíváním pozitivních prvků a drobných radostí.

Zvládání obtíží při rozhodování

- ujasnit si co je pro nás důležité
- uvědomit si o co nám vlastně jde
- mohu to zvládnout? (nesnažit se o nereálné)
- nenechat za sebe rozhodovat druhé
- neodkládat, nezbavovat se rozhodnutí
- cvičit se v procesu rozhodování
- zmapovat situaci
- uvolnit se, uklidnit se
- rozebrat pozitivní a negativní stránky problému

Relaxace

Spojení tří přístupů:

**klidné dýchání, relaxace
a tělesné cvičení**

**techniky krátkodobé relaxace
(individuální zkušenosti)**

spontánní svalová relaxace

**speciální metody svalové
relaxace**

Nácvik klidného dýchání

- Hyperventilace – obvyklá reakce na stres
  - negativní důsledky (únava, mravenčení, točení hlavy, třes, rozostřené vidění...)
- Nácvik správného dýchání: vleže → vsedě → vestoje
  - Jedna ruka na hrudi, druhá na žaludku
  - Vdech nosem, nenechat zvedat žaludek, dýchat celými plícemi, uvolněně, horní část hrudníku se zvedá co nejméně.
  - Výdech – nosem, pomalu, plynule
  - Opakovat, plynulý rytmus (asi 12x za minutu)
  - Procvičovat při každé vhodné příležitosti, zautomatizovat

Potřeba relaxace

- Pokud nejsme schopni spontánního uvolnění (hudba, sport ..)
- Přetrvávající napětí, strnulá šíje, záda, bolesti hlavy, neklidný spánek, potíže s usínáním, podráždění....
  - → pak nutný nácvik hluboké relaxace
- Jak rozpoznat napětí:
  - Kde cítíte napětí (zaměřit se na jednotlivé části těla)
  - Jaké jsou charakteristiky napětí? (třes nebo napětí, tíha nebo křeč, únava, držení těla...)
  - Co zvyšuje napětí?
    - Které vnitřní stavy?
    - Které vnější události?
- Monitorovat své napětí po dobu alespoň 2 týdnů

Příprava na relaxaci

- Pravidelnost, začlenit do denního režimu, načasovat
- Klid, ticho, nerušené soustředění
  - přizpůsobit prostředí, vyloučit smyslové podněty
  - nenechat se vyrušit neklidným prostředím – stáhnout se do sebe
  - příjemné teplo, pohodlné oblečení, bez bot
- Pohodlná relaxační poloha - pozice vleže na zádech (na boku, na břiše), vsedě v relaxačním křesle; pozice drožkáře, mexického povaleče, jogínský sed
- Nenutit se do relaxace, měla by být potěšením
- Nesledovat úzkostlivě, zda se účinky dostaví
- Koncentrace pozornosti

Progresivní relaxace Edmunda Jacobsona

- Rozpoznávání pocitů tenze a následného uvolnění svalových skupin
- Postupně procházíme jednotlivé svalové skupiny – ve správném pořadí a správném rytmu :
  - Napětí na konci nádechu,
  - uvolnění s výdechem
  - Napětí 5 vteřin, uvolnění 10-15 vteřin
  - Postupně všechny svalové skupiny, každou jen jedenkrát
  - 1x – 2x denně, 10 minut
  - 2 týdny
  - Pak vynechat fázi napětí svalů – zaměřit se na uvolnění

Autogenní trénink J.H. Schultze

- Východiskem jóga, budhistické praktiky, JPR, autohypnóza
- Krátkodobé osvěžení, zkrácení spánku, zlepšení koncentrace, výkonnosti, sebepoznání, sebekontroly
- Dva stupně: vyšší a nižší, v praxi spíše nižší, vyšší lze začít po dokonalém zvládnutí nižšího
- Předpokládá současné svalové uvolnění a zavření očí
- Vyžaduje hlubší studium a nejlépe vedení cvičitele
- Po cvičení je potřeba vrátit se do původního stavu
- Pro některé jedince není vhodný

Nižší stupeň SAT

1. Pocity tíže: 6x „Pravá (levá) ruka ... je těžká“ „Jsem naprosto klidný“, po cvičení se vrátit do původního stavu
2. Pocity tepla: obdobné, „Pravá (levá) ruka ... je teplá“ (vyjmout z tohoto hlavu)
3. Sledování dechu: pravidelné dýchání bez zásahu, uvolněné: „Dýchá mi to“ „Dech je zcela klidný“
4. Regulace srdeční činnosti – navození pocitu klidu, tíhy, tepla, přiložení pravé ruky („Srdce je zcela klidné“)
5. Regulace břišních orgánů („Do břicha proudí příjemné teplo“)
6. Zaměření na oblast hlavy – pocit příjemně chladného čela (představa jemného vánku nebo dechu), „mysl je jasná“

Děkuji za pozornost

Kontakt:

eva.urbanovska@upol.cz

evaurb@volny.cz